

היום נלמד בעזרת ה':

פסחים דף פג

✎ אסור לשבור את עצמות הקרבן פסח, שנאמר "וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ". אבל אם הקרבן נפסל (כגון שנעשה 'נותר') אין איסור לשבור בו עצם.

משנה: העצמות של הקרבן פסח כיון שאסור לשוברן הרי שהמוח שבתוכם נעשה 'נותר', וכן הגידים (= יבואר בגמרא), וכן בשר הפסח שהתעצלו באכילתו ונעשה 'נותר', הרי הם חייבים שריפה, אבל אין שריפתם דוחה את השבת ויו"ט.

✎ **גמרא:** חכמים גזרו על ה'נותר' שיטמא את הידים.

אמר רב מרי: עצמות קדשים שנשאר בהם המוח שבתוכן חוץ לזמן אכילתם והרי המוח נעשה 'נותר', ועצמות אלו משמשות את המוח, הרי הם מטמאים את הידים מדין 'בסיס לדבר האסור'.

הוכחה לדברי רב מרי: ממשנתנו שאמרה שצריך לשרוף את העצמות. ובוודאי מדובר שיש בתוכן מוח, שאם לא - הרי אין צריך לשרוף ואפשר לזרוק. ובהכרח ש'שימוש נותר מילתא' (= שאף על העצמות המשמשות את המוח חל דין 'נותר') שאם לא - הרי הוא יכול לשבור את העצמות (= לאחר זמן אכילתן שאין איסור בשבירתן) ולהוציא את המוח ולהשליכו ולשרוף רק את המוח, אלא בהכרח שאף על העצמות חל דין 'נותר' ולכן צריך לשרוף.

דחיה: יתכן ש'שימוש נותר לאו מילתא' (= שאין על העצמות המשמשות את המוח דין 'נותר'), והתנא של משנתנו סבר שהפסוק "וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" מלמדנו שאף בפסח פסול יש איסור שבירת עצם, ולכן אסור לו לשבור את העצמות ולהוציא את המוח שבתוכן אפילו לאחר שכבר המוח נעשה 'נותר'.

קושיא על הדחיה: המותר בפסח הטהור (וכל שכן בטמא), והשובר את העצם של הפסח הטמא אינו לוקה.

(המשך בדף הבא ↓)

תירוץ: קרבן שהיתה לו שעת הכושר, כלומר שהיה ראוי בהתחלה לאכילה אלא שלאחר מכן נעשה 'נותר', הרי שיש בו איסור שבירת עצם. אבל קרבן שלא היתה לו שעת קרבן הכושר, כלומר שנפסל לפני שהיה ראוי לאכילה כגון שנטמא הבשר לפני שנזרק הדם, הרי אין בו איסור שבירת עצם.

כל עצמות הקדשים אינם טעונים שריפה חוץ מעצמות קרבן פסח, מפני התקלה (= איסור של שבירת עצם הפסח מן התורה).

כגון שמצאן חלוצין: שמצא עצמות שבורות שהוציאו מהן את המוח. הדבר תלוי - אם הוא מצא עצמות קדשים חלוצין, אנו תולים ששברו אותם לפני שהמוח שבתוכן נעשה 'נותר', לפי שאין בהם איסור שבירת עצם, וממילא העצמות לא שימשו את הנותר ולכן אינן צריכות שריפה. אבל אם הוא מצא עצמות פסח חלוצין, אנו תולים ששברו אותם רק לאחר שהמוח שבתוכן נעשה 'נותר', לפי שאסור לשוברם לפני כן, וא"כ נמצא שהעצמות שימשו את הנותר וצריכים שריפה.

כגון שמצאן צבורין צבורין: שמצא ערימות של עצמות, ובדק את העצמות העליונות ומצא שהם חלוצין, אבל אינו יודע האם גם שאר העצמות שבערימה הם חלוצין. הדבר תלוי - אם הוא מצא עצמות קדשים, אנו תולים ששברו את כולם ואכלו את המוח שבתוכן לפני שהוא נעשה 'נותר', לפי שאין בהם איסור שבירת עצם, וממילא העצמות לא שימשו את הנותר ולכן אינן צריכות שריפה. אבל אם הוא מצא עצמות פסח, אנו חוששים שמא שברו רק העצמות שלמעלה ולא את השאר, לפי שיש בפסח איסור שבירת עצם, וא"כ נמצא ששאר עצמות שימשו את הנותר וצריכים שריפה.

כל הגידין בשר: כל גידי הבהמה נחשבים ל'בשר' ולכן אדם הנמנה על הפסח בשביל לאכול את הגידין - יוצא ידי חובתו, חוץ מגידי הצואר של הבהמה כיון שהם קשים כעץ ואינם ראויים לאכילה.

הגמרא מקשה על דברים אלו ממשנתנו 'והגידין והנותר ישרפו (ביום) ט"ז'. בהכרח כוונת המשנה לגידי הצואר. כי בגידין הראויים לאכילה אין סיבה לשורפם, אלא אם כן הם נותרו שאז דינם כ'נותר' המובא במשנה (ואין צורך לכותבם במיוחד שצריכים שריפה). אם כוונת המשנה לגידי הצואר - בהכרח שדינם כ'בשר' והאוכלם יצא ידי חובתו (כי ראויים לאכילה בדוחק), ולכן כתבה אותם המשנה במפורש שצריכים שריפה אם לא אכלם. אבל אם אינם כבשר ודינם כעץ אין שום צורך לשורפם?

גיד הנשה ואלבא דרבי יהודה: רבי יהודה סובר שדין 'גיד הנשה' האסור באכילה נוהג רק ברגל אחת 'והדעת מכרעת' שזו רגל ימין.

הגמרא בחולין מסתפקת בכוונת דברי רבי יהודה ש'הדעת מכרעת' - האם הכוונה שדעת התורה מכרעת כך (מהפסוק 'כף הירך' ב-ה' הידיעה ללמד על הרגל החשובה שהיא ימין), או שדעתו של רבי יהודה מכרעת מסברא את הספק אבל אין הדבר ברור בוודאות?

הגמרא מקשה שאם כן ניתן להוכיח מכאן שרבי יהודה הסתפק בדבר, ולכן גיד הנשה של שני הרגליים אסור באכילה מספק אבל צריך שריפה מספק. מכיון שאם היה פשוט לו שרק גיד הנשה של ימין אסור – את השמאל היה צריך לאכול ואת הימין לזרוק ולא לשרוף (מכיון שאינו ראוי לאכילה)?

שהוכרו ולבסוף נתערבו: גם אם נאמר שלרבי יהודה ברור שרק גיד הנשה הימני אסור – צריך שריפה במקרה שנתערבו הגיד הימני והשמאלי ואינם ניכרים, ולכן אסורים באכילה אבל צריכים שריפה (בגלל הגיד השמאלי המותר באכילה שאינו ניכר בתערובת).

שמו של גיד: כוונת המשנה לא לגיד עצמו אלא לשומן שבו. מהתורה רק הגיד עצמו אסור באכילה אבל השומן שבתוכו מותר, אך ישראל קדושים נהגו בו איסור. ולכן צריך לשרוף את השומן.

גיד החיצון: יש שני גידין בירך. גיד פנימי האסור מהתורה, וגיד חיצוני האסור רק מדרבנן. כוונת המשנה לגיד החיצוני שצריך שריפה מכיון שראוי לאכילה מהתורה.

ייתי עשה וידחי לא תעשה: מדוע אסור לשרוף את הבשר הנותר מהפסח ביום טוב, והרי יש לנו כלל ש'עשה דוחה לא תעשה', אם כן יבוא עשה של מצוות שריפת הפסח ('באש תשרופו') וידחה את הלא תעשה של איסור עשיית מלאכה ביום טוב?

'עד בוקר'..עד בוקר': נאמר בפסוק פעמיים שהנותר ישרף 'בבוקר' ללמד על בוקר שני לאחר בוקרו של יום טוב.

'עולת שבת בשבת': דווקא עולת תמיד ומוסף של שבת נקרבת בשבת, ולא עולת חול שאינה קרבה לא בשבת ולא ביום טוב, כל שכן לשריפת הבשר הפסול שלא ידחה יום טוב.

'אך אשר יאכל..הוא לבדו יעשה לכם': מהמילה 'הוא' לומדים שדווקא אוכל נפש עצמו דוחה יום טוב, ולא 'מכשירי' האוכל שאפשר לעשותם מערב יום טוב (כגון עשיית סכין ושיפוד). ומהמילה 'לבדו' לומדים שדווקא מילה בזמנה שזמנה קבוע ביום השמיני (שהוא יום טוב) - דוחה יום טוב, אבל מילה שלא בזמנה לאחר היום השמיני לא. לפי זה גם מצות שריפת הבשר שאין לה זמן קבוע דווקא ביום טוב - אינה דוחה.

הצורך למעט מילה שלא בזמנה מכיון שיש 'קל וחומר' לומר שתדחה שבת ויום טוב: הרחבת הדברים: ישנו איסור לקצוץ צרעת. אך מותר למול תינוק במקום הצרעת - נמצא שמילה אפילו שלא בזמנה דוחה צרעת. מצד שני כהן שיש לו צרעת אסור לו לקצוץ אותה בכדי לעבוד בבית המקדש - נמצא שצרעת דוחה עבודה. מצד שלישי עבודה דוחה שבת, שהרי מקריבים תמידים ומוספים בשבת. אם כן, אם עבודה שיש בה קולא שצרעת דוחה אותה - דוחה שבת, מילה שהיא חמורה שדוחה צרעת - קל וחומר שתדחה שבת!

'שבתון': ביום טוב יש גם 'עשה' של שביתה ממלאכה הנלמד מהמילה 'שבתון', ואם כן יש בו עשה ו-לא תעשה, ואין 'עשה' בלבד דוחה אותם.